

Nye undersøgelser af Bromme locus classicus

Af Mikkel Sørensen, Kristoffer Buck Pedersen, Morten Fischer Mortensen, Peter Steen Henriksen, Niels Hartmann & Lasse Sørensen

På den senpalæolitiske lokalitet Bromme lykkedes det forfatterne og et hold af 15 kandidatstuderende fra arkæologifaget ved Københavns Universitet i 2021 at genfinde og genundersøge arkæolog Erik Westerbys og Nationalmuseets udgravningsfelter for dermed at belyse en række forsknings- og bevaringssspørgsmål omkring lokaliteten. Udstrækningen og bevaringen af det Allerød-lag, som blev fundet i 1940'erne, blev klarlagt, og det kunne konstateres, at Nationalmuseet ved arkæolog Therkel Mathiassen flere steder ikke gravede dybt nok ved deres undersøgelser, og at de derfor ikke fandt Allerød-laget i alle deres udgravningsfelter. Ved 2021-undersøgelsen blev der desuden fundet, udtaget og dateret trækul fra Allerød-laget inden for bopladsområdet, som bekræfter en datering til den sene Allerød-periode. Derudover lykkedes det ved arkæo-geologiske undersøgelser at nytolke de forandringer, som er sket med landskabet omkring pladsen fra Allerød-perioden og frem til i dag. Det konkluderes, at landskabet blev forandret væsentligt i løbet af Yngre Dryas-perioden, hvor store mængder sand redeponeredes ved fygning og vanderosion ud over området. Da pladsen blev fredet i 1940'erne, var det under forudsætning af, at marken kunne dyrkes ved almindelig jordbearbejdning. Mere end 70 år senere er pløjedybden fordoblet. Den fortsatte bevaring skyldes derfor primært de sandlag fra Yngre Dryas, som dækker de lavere dele af bopladsområdet. Det konkluderes, at Bromme-pladsen var og stadig er enestående, og at dens betydning i nordeuropæisk arkæologi næppe kan overvurderes.

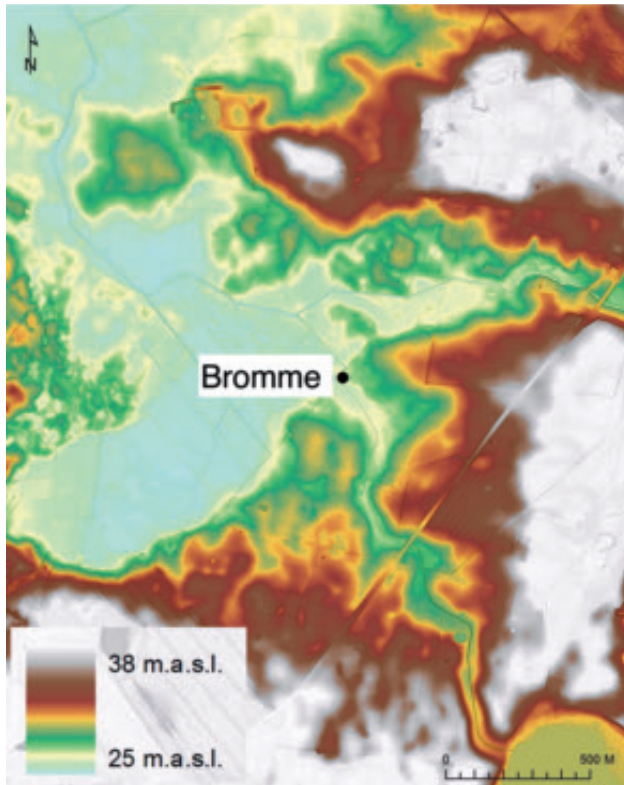

Fig. 1. Brommepladsens placering i landskabet. Det ses, at pladsen ligger på kanten af et morænebakket landskab ned til en tidligere, senglacial, sø. Grafik Nationalmuseet.

Status for Bromme-lokaliteten anno 2021

Efter mange års målrettet og intens søgen fandt politiadvokat Erik Westerby i 1944 Skandinaviens første senglaciale boplads med en bevaret senglacial stratigrafi. Pladsen, som Westerby undersøgte med mindre udgravninger, blev fundet ved Bromme nord for Sorø på Vestsjælland i et markant morænelandskab og i tilknytning til en tidligere, senglacial, sø (fig. 1). Allerede året efter Westerbys fund blev pladsen udgravet af Nationalmuseet under ledelse af arkæolog Therkel Mathiassen samt i en efterfølgende sæson med deltagelse af geolog Johannes Iversen. Datidens arkæologer håbede på, at pladsen kunne tilsvare den nordtyske Ahrensburg-plads “Stellmoor”, udgravet i 1930-40’erne,¹ med bevarelse af rige faunalevn fra senglacial tid, hvilket dog ikke blev tilfældet. I dag kan vi sige, at pladsen viste sig at leve op til alle arkæologiske

¹ Rust 1943.

forventninger til en sen-glacial plads: Den havde en koncentration af et klart og veldefineret typologisk litisk materiale samt en sen-glacial stratigrafi med organisk bevaring relativt dateret til Allerød-perioden gennem pollenundersøgelser udført af både Westerby og Iversen. Allerede i 1946-udgaven af Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie udkom publikationen om pladsen med en analyse af dens inventar og geologi.² Desværre blev udgravningen af Bromme også årsagen til en bitter strid mellem finderens, Erik Westerby, og Nationalmuseet, navnlig personificeret ved inspektør og arkæolog Therkel Mathiassen, der fik til opgave at udgrave pladsen. Konflikten bundede i Nationalmuseets manglende anerkendelse af Westerbys fremragende arkæologiske forskning og havde et længere forudgående forløb.³ Westerby ønskede selv at være udgravningsleder ved Bromme, men med overdragelsen til Nationalmuseet og Mathiassens ledelse frygtede han en manglende videnskabelig omhyggelighed med udgravningen. Blandt andet var han ængstelig for, at Mathiassen ikke gravede dybt nok til at nå de sen-glaciale fundlag. Dette resulterede i, at Westerby selv genundersøgte og udgravede på pladsen flere gange, efter at Mathiassen afsluttede sine udgravninger.⁴ Grundet tidens fokus på kulturarkæologi blev pladsen eponym for Allerød-periodens sen-glaciale bosættelse i Sydskandinavien i det, der opfattes som en særlig sydskandinavisk og nordtysk kulturgruppe. "Brommekulturen" har påkaldt sig meget opmærksomhed gennem tiden. I 1988 publicerede Anders Fischer og Finn Ole Sonne Nielsen en omfattende genbearbejdning af pladsen.⁵ I artiklen analyseres udbredelsen af de litiske koncentrationer, og der gives forslag til ty-po-kronologisk opdeling af Brommekulturen i en ældre og yngre fase. Artiklen hviler på en forbilledlig inddragelse af de arkivalske og arkæologiske materialer fra både Mathiassens og Westerbys undersøgelser, således at disse kunne inddrages i en samlet analyse og publikation. Teknologisk er Brommekulturen undersøgt af Bo Madsen og geologisk og biologisk af Morten Fischer Mortensen m.fl.⁶ I Østeuropa er Brommekulturen ofte synonym med "Lyngbykulturen" og er identificeret udelukkende ud fra kraftige skaftungespidsler, hvilket i så fald giver en udbredelse ind i de baltiske lande.⁷ I de senere år er Brommekulturen blandt andet behandlet af arkæolog Felix Riede, der har fremlagt den hypotese, at kulturen opstår som en konsekvens af Laacher See-vulkanens udbrud.⁸ Riede har dog også fremlagt en hypotese om, at Brommekulturen ikke er unik, men snarere en dårligt belyst del af Federmesser-kulturen.⁹ Senest, og afledt af feltkurset i 2021, er striden mellem Westerby og Mathiassen derudover behandlet på ny ud fra dagbøger og historiske brevvekslinger mellem Nationalmuseet og Westerby.¹⁰

---

2 Mathiassen 1946, Iversen 1946.

3 Westerby 1985; Fischer 2002; Eriksen 2012; Solberg 2022.

4 Fischer & Nielsen 1987.

5 Fischer & Nielsen 1987.

6 Madsen 1996; Mortensen et al. 2014a.

7 Sinitsyna 2002; Ivanovaitė et al. 2020.

8 Riede 2017.

9 Riede 2014; Pedersen 2014.

10 Solberg 2022.

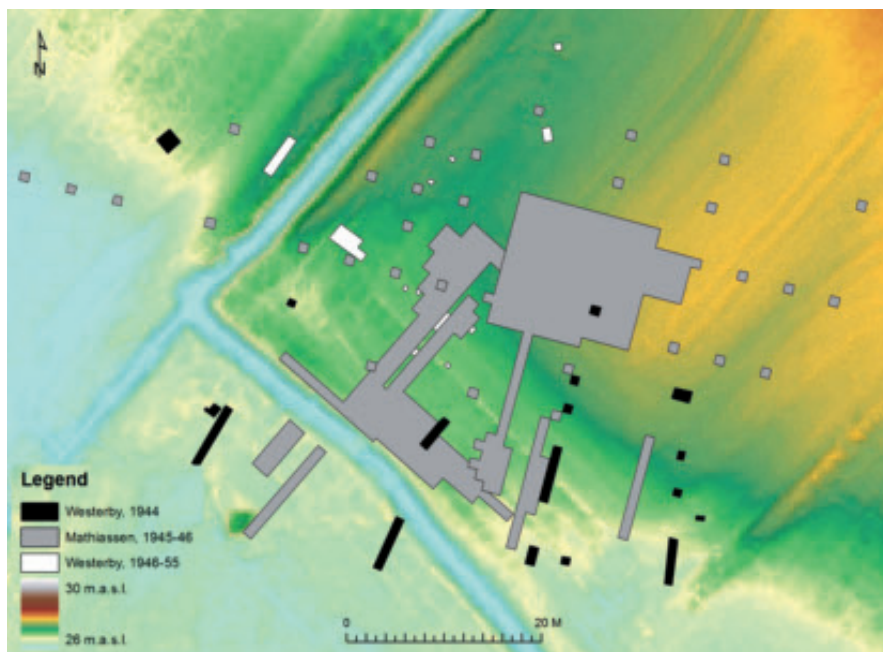

Fig. 2. Brommelokaliteten med indtegnning af Erik Westerby's, Therkel Mathiassens og Johannes Iversens udgravningsfelter fra 1944 til o. 1955. Det udrettede vinkelrette åforløb er navngivet Ålerenden. Grafik Nationalmuseet.

Nationalmuseet, som udstiller og magasinerer Bromme-materialet, har i de senere år, i erkendelse af pladsens potentiale, også arbejdet med genundersøgelser af materialet. Der er lavet nye planer af de udgravede områder (fig. 2) samt rumlige analyser og spredningsplaner, som inkluderer fund af organiske materialer, primært knoglefragmenter og tak (fig. 3). Derudover er der forsøgt lavet nye ^{14}C -dateringer af knoglematerialet, dog uden held, idet kollagenet generelt har vist sig for nedbrudt.

Siden Bromme blev undersøgt i 1944 er forbavsende få seneglaciale pladser med både flintmaterialer og organisk bevaring blev udgravet. Eksempelvis er det kun lykkedes at ^{14}C -datere fire udgravede bopladser fra seneglacial tid i Sydskandinavien, hvoraf Bromme er den ene,¹¹ mens de øvrige er Fensmark,¹² Trollesgave¹³ og Slotseng.¹⁴ Derudover kan nævnes Tyrsted, men her er der dog usikkerhed om relationen mellem det organiske materiale og flintmaterialet.¹⁵ Af samme årsag bliver brommepladsen ved med at vække forskningsmæssig interesse og levere nye resultater, til trods for at den blev udgravet for 75 år siden.

¹¹ Fischer et al. 2013.

¹² Fischer 2012.

¹³ Fischer et al. 2013.

¹⁴ Mortensen et al. 2014b.

¹⁵ Corradini et al. 2020.

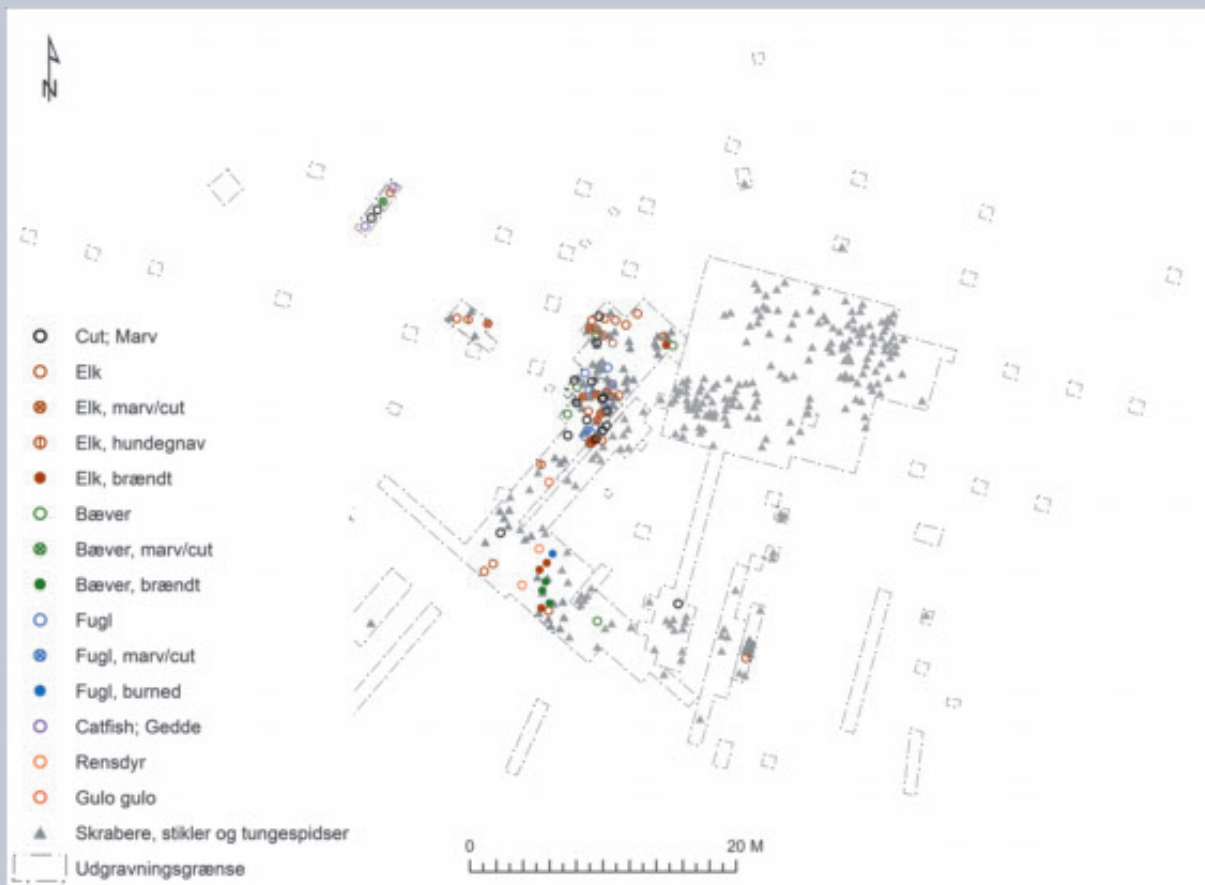

Fig. 3. Brommelokaliteten med indtegning af de organiske materials fundplaceringer og artbestemmelse. Grafik Nationalmuseet.

Fig. 4. Studerende på kurset *advanced archaeological methods 2021*, som stod for genundersøgelsen af Bromme locus classicus. Fra venstre øverst: Magnus Hjorth Jørgensen, Signe Kielsholm Butzer, Christine Delcomyn Dohn, Gustav Hejlesen Solberg og Jasmin Josefina Overgaard Pedersen. Nederst fra venstre: Freja Astrid Petersen, Sara Næss Elleskov, Emma Flores Moya Martens, Thorbjørn Randrup Christensen, Anne Vad Christiansen, Rikke Søgaard, David Jonas Nitze, Katharina Hvidt Lorck og Mikkel Sørensen (underviser). Følgende studerende fra kurset mangler på foto: Anne-Louisa Howardsen og Kim Lerbech. Foto Morten F. Mortensen.

Undersøgelserne i 2021

I 2021 viste det sig muligt at foretage en genundersøgelse af den klassiske Bromme-lokalitet. Dette kunne gøres inden for Københavns Universitets kandidatkursus *Advanced archaeological methods*, som omfatter et 14-dages feltkursus. I alt 15 studerende deltog samt undervisere fra Københavns Universitet, Nationalmuseets afdeling for Miljøarkæologi og Materialeforskning, Museum Sydøstdanmark og Museum Vestsjælland (fig. 4). Da Bromme-pladsen er kulturhistorisk fredet, fik vi venligst stillet en tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen til rådighed, der gav os mulighed for at genundersøge de tidligere udgravningsfelter og profiler, foretage boreprøver samt åbne to ikke tidligere udgravede kvadratmeter inden for fredningen.

Som nævnt er det til stadighed kun lykkedes få museer at identificere og udgrave sen-glaciale pladser,¹⁶ blandt andet fordi for få arkæologer uddannes med erfaringer i de materialer og strategier, som er nødvendige for at kunne lokalisere disse. Det uddannelsesmæssige formål var derfor at træne arkæologer i at erkende og undersøge sen-glaciale fundforhold og kontekster, blandt andet ved at inddrage naturvidenskabelige metoder i undersøgelserne. Kurset *avancerede arkæologiske metoder* skal således gerne medvirke til, at arkæologer i fremtiden kan råde bod på den lakune, der findes i vores forskning og viden om den ældste stenalder i Sydkandinavien.

¹⁶ Fischer 2012.